

Hemşirelik Öğrencilerinin Yaşam Sevgisinin Maneviyat ve Manevi Bakım Algısına Etkisi

The Effect of Nursing Students' Love of Life on Spirituality and Spiritual Care Perception

Betül BAYRAK¹

Orcid: 0000-0003-1437-4057

Meryem SEVİNÇ²

Orcid: 0000-0002-6986-8815

Aleyna ÇELİK³

Orcid: 0000-0003-4482-2447

Beyza ALEV⁴

Orcid: 0000-0003-3580-7958

Gönderilme Tarihi: 28 Ağustos 2023

Kabul Tarihi: 18 Ağustos 2024

¹Ordu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Hemşirelik Bölümü, Ordu, Türkiye

² Ordu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Hemşirelik Bölümü, Ordu, Türkiye

³Ordu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Hemşirelik Bölümü, Ordu, Türkiye

⁴Ordu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Hemşirelik Bölümü, Ordu, Türkiye

Sorumlu Yazar (Corresponding Author):
Betül BAYRAK

mirace19@hotmail.com

Anahtar Sözcükler:

Hemşirelik öğrencisi; maneviyat;
manevi bakım; yaşam sevgisi

Keywords:

Nursing student; spirituality;
spiritual care; love of life.

ÖZ

Amaç: Hemşirelik öğrencilerinde yaşam sevgisinin maneviyat ve manevi bakım algısına etkisinin belirlenmesidir.

Yöntem: Tanımlayıcı ve ilişki arayıcı tipteki araştırma, 15 Ekim- 15 Kasım 2022 tarih aralığında bir üniversitenin hemşirelik bölümünde öğrenim gören ve araştırmaya katılmayı kabul eden 300 öğrenci ile yürütülmüştür. Verilerin toplanmasında "Kişisel Bilgi Formu", "Yaşam Sevgisi Ölçeği" ve "Maneviyat ve Manevi Bakım Dereceleme Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin analizi SPSS-26 istatistik paket programında, tanımlayıcı testler, Kolmogrov-Smirnov testi, t testi, One way ANOVA, Kruskal Wallis ve Mann Whitney U testi, Spearman Korelasyon analizi, Cronbach alfa güvenilirlik analizi kullanılmıştır. İstatistiksel analizlerde anlamlılık düzeyi $p<0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Bulgular: Öğrencilerin yaş ortalaması 20.4 ± 1.9 olup, %78.3'ü kadın, %32.3'ü birinci sınıf, %57'si hemşireliği isteyerek seçmiş ve %81.3'ü orta gelir düzeyine sahiptir. Öğrencilerin %14.3'ü maneviyat ve manevi bakım konusunda eğitim aldığını, %20.7'si hastalarına manevi bakım verdiğini ve yaklaşık yarısı kendi maneviyat durumlarını ve yaşam sevgisini iyi düzeyde değerlendirdiğini, ayrıca %69.0'u yaşam sevgisi ve manevi bakımın ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Hemşirelik öğrencilerinin Yaşam Sevgisi Ölçeği puan ortalaması 56.3 ± 14.4 olup, Maneviyat ve Manevi Bakım Dereceleme Ölçeği madde puan ortalaması 3.8 ± 0.4 bulunmuştur. Öğrencilerin sınıf düzeyi, çalışma durumu, kendi maneviyat ve yaşam sevgisini değerlendirme durumu ile Yaşam Sevgisi Ölçeği puan ortalamaları arasında; cinsiyet, uzun süre yaşadığı yer, maneviyat ve yaşam sevgisine ilişkin görüşleri ile Maneviyat ve Manevi Bakım Ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Hemşirelik öğrencilerinin yaşam sevgisi ile maneviyat ve manevi bakım düzeyleri arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r=0.241$; $p=0.000$).

Sonuç: Hemşirelik öğrencilerinin yaşam sevgisinin orta düzeyde, maneviyat ve manevi bakım algılarının yüksek düzeyde olduğu, yaşam sevgileri ile maneviyat ve manevi bakım algıları arasında ilişki olduğu sonucu varılmıştır. Hemşirelik eğitimi programlarında manevi bakımı geliştirmeye yönelik derslere yer verilmesi ve öğrencilerin yaşam sevgisini geliştirmeye yönelik stratejilerin belirlenmesi önerilmektedir.

ABSTRACT

Objective: To determine the effect of love of life on the perception of spirituality and spiritual care in nursing students.

Method: The descriptive and relational research was conducted with 300 students studying in the nursing department of a university and agreeing to participate in the research between 15 October and 15 November 2022. "Personal Information Form", "Love of Life Scale" and "Spirituality and Spiritual Care Rating Scale" were used in data collection. Data analysis was performed using SPSS-26 statistical package program, descriptive tests, Kolmogrov-Smirnov test, t test, One way ANOVA, Kruskal Wallis and Mann Whitney U test, Spearman correlation analysis, Cronbach alpha reliability analysis. In statistical analysis, the level of significance was accepted as $p<0.05$.

Findings: The mean age of the students was 20.4 ± 1.9 , 78.3% were female, 32.3% were first grade, 57% chose nursing willingly, and 81.3% had a middle-income level. 14.3% of the students stated that they received training on spirituality and spiritual care, 20.7% provided spiritual care to their patients, and nearly half of them evaluated their own spirituality and love of life at a good level, and 69.0% stated that love of life and spiritual care were related. The mean score of the nursing students on the Love of Life Scale was 56.3 ± 14.4 , and the mean item score of the Spirituality and Spiritual Care Rating Scale was 3.8 ± 0.4 . It was determined that a statistically significant difference between the students' Love of Life Scale score averages and their grade level, working status, evaluation of their own spirituality and love of life; between Spirituality and Spiritual Care Rating Scale score and their gender, place of residence for a long time, their views on spirituality and love of life ($p<0.05$). A low significant positive correlation was found between nursing students' love of life and spirituality and spiritual care levels ($r=0.241$; $p=0.000$).

Conclusion: It was concluded that nursing students' love of life was at a moderate level, their perception of spirituality and spiritual care was at a high level, and there was a relationship between their love of life and their perceptions of spirituality and spiritual care. It is recommended to include courses to improve spiritual care in nursing education programs and to determine strategies to develop students' love of life.

GİRİŞ

Günümüzde teknolojinin de gelişmesiyle maneviyat ve manevi bakıma olan ilgi ve dikkat azalsa bile insanoğlu için maneviyat önemini korumaktadır (Çetintaş, Dirik, İlhan ve Kostak, 2021). Tanımlanması güç bir kavram olan “Maneviyat”; dini bağlılık kavramından farklı olarak ele alınmakta, yaşamın temel unsurlarını fiziksel ve somut algıların ötesinde irdelemektedir (Akın ve Yılmaz, 2020). Maneviyat; bireyin çevresiyle ilişkilerini, evrendeki anlamını, hastalığı ve ölümü kabullenmesini, hayatı kavramasını içeren ve yaşamının amacı olarak da ifade edilen ve tüm bunların birleşimi olarak tanımlanan bir kavramdır (Wu and Hsiao, 2009; Erenoğlu ve Can, 2019). Manevi bakım ise; hastaların manevi duygusunu sağlamlaştırmayı, kendileriyle barışık olmalarını, yaşama bağlılıklarını yükseltmeyi ve endişelerini gidermeyi hedefleyen hasta merkezli, bütün insanları göz önüne alan uygulamalardır (Koby Bulut ve Meral, 2019). Literatürde yapılan sistematik ve meta analiz çalışmalarında; manevi bakımın insanın yaşam kalitesi ve iyilik hali üzerine olumlu etkisi olduğu, depresyon ve anksiyeteyi azalttığı, terminal dönemdeki bireyin bakımını kolaylaştırdığı belirtilmektedir (Balboni ve diğerleri, 2010; Oh ve Kim, 2014; Erenoğlu ve Can, 2019).

İnsanın temel gereksinimleri arasında yer alan maneviyat (Kalkım, Dağhan ve Midilli, 2019), insana hizmet sunan hemşirelik mesleği için de temel unsurdur (Midilli, Kalkım ve Dağhan, 2017). Hemşirelik, hiçbir döneminde sadece fiziksel bakımdan sorumlu bir meslek grubu olmamış, insanı manevi yönüyle de ele alan ve bütüncül bakım sağlayan bir meslek olmuştur. Hemşirelerin manevi bakıma ilişkin uygulamalarına; hastaların söylediklerini içtenlikle karşılamak, yakınlarıyla iyi vakit geçirmelerine yardımcı olmak, hastalar için önemli olan eşyalarına ve değerlerine saygıyla yaklaşmak, dini uygulamalarını rahatlıkla yapabilmeleri için hastalara destek olmak gibi örnekler gösterilebilir (Koby Bulut ve Meral, 2019).

Sağlık hizmetleri içerisinde önem arz eden hemşirelerin/hemşirelik öğrencilerinin manevi bakım ve manevi gereksinimler konusunda profesyonel düzeyde bilgi ve uygulamalarının olması gerekmektedir (Midilli ve diğerleri, 2017). Ancak literatür incelendiğinde, hemşirelerin manevi bakım üzerine yeteri kadar eğitim almadıkları (Çetintaş ve diğerleri, 2021), hemşirelik öğrencilerinin ise çoğunun maneviyatı tanımlayamadığı ve derslerinde maneviyat konusuna yer verilmesini istedikleri (Dağhan, 2018) tespit edilmiştir. Hemşirelerin manevi bakımı önemli görmesine rağmen buna yer vermemelerinin sebepleri arasında; hemşirelik eğitimi sırasında manevi bakımla ilgili yeterli eğitim alamamaları ve mezuniyet sonrası yeterli bilgi birikimi ve farkındalıklarının oluşmaması, zaman sıkıntısıdır (Akın ve Yılmaz, 2020). Maneviyat ve manevi bakım konularına hemşirelik eğitiminde yer verilmesi, öğrencinin maneviyatının farkına varmasında, hemşirelik bakım kalitesinin geliştirilmesinde ve manevi bakıma ilişkin becerilerinin artmasında bir fırsat olarak görülebilmektedir (Midilli ve diğerleri, 2017).

Yaşam sevgisi, iyi oluşun bileşenlerinden biri olarak kabul edilir ve endişe, depresyon, umutsuzluk, ölümü istemekle ters orantılıdır (Turan, Dadfar, Abdel-Khalek, ve Cikirici, 2022). Yaşam sevgisi, kişinin hayata zevkle bağlanması, hayata sımsıkı sarılmasını ve kendi yaşamını genel olarak olumlu değerlendirmesini kapsar (Dadfar, Gunn, Lester ve Abdel-Khalek, 2021; Abdel Khalek, 2013). Olumsuz bir duygu yaşam sevgisi dahil tüm olumlu duyguları azaltabilir (Turan ve diğerleri, 2022). Çoğu insan günlük yaşamda, yaşam sevgisini değiştiren kriz durumları veya aşırı mutluluk gibi durumlarla karşılaşabilir ve yaşam sevgisini bireysel farklılıklarla yaşar. Mutlu olmanın bireysel, sosyal ve kişilik özellikleriyle bağlantılarının araştırıldığı bir çalışmada, kişilik özelliklerinin mutlu olmakla ve yaşamdan zevk almakla yakın ilişkili olduğu bulunmuştur (Abdel Khalek, 2013). Literatürde, asıl hedeflere ulaşmada ve duyguların düzen içerisinde olmasında kişinin üst düzey algısına odaklanması gerektiği, iyi ve olumlu düşünmenin iç ve dış faktörlerden bağımsız olarak daima olumlu sonuçlar beklemeyi içerdiği vurgulanmaktadır (Alfalah ve Algalem, 2020). Yapılan bir çalışmada; gelişmiş ve az gelişmiş ülkelere göre yüksek gelirli ülkelerdeki öğrencilerin yaşam sevgisi puanının daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Abdel Khalek ve El Noyal, 2018).

Konu bağlamında yapılan literatür taramasında, maneviyat üzerine hemşirelerin, hemşirelik öğrencilerinin, akademisyenlerin maneviyat ve manevi bakım algılarının ele alındığı çalışmalar görülmektedir (Çetintaş ve diğerleri, 2021; Kalkım ve diğerleri, 2019; Eğlence ve Şimşek, 2014). “Yaşam Sevgisi” veya “Love of life” üzerine çalışmalar incelendiğinde, farklı kültürlerde ve Türk kültüründe sınırlı sayıda çalışmalara rastlanmıştır (Abdel-Khalek, 2013; Alfalah ve Algalem, 2020; Dadfar ve diğerleri, 2021; Turan ve diğerleri, 2022). Ancak hemşirelik öğrencilerinin yaşam sevgisi ile maneviyat ve manevi bakım algıları arasındaki ilişkilerinin incelendiği nitel veya nicel herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple bu araştırmada hemşirelik öğrencilerinin yaşam sevgisi ile maneviyat ve manevi bakım algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi ve konuyla alakalı farkındalık oluşturma açısından önemlidir. Bu çalışma, konuları itibarıyla sınırlı sayıda olan literatüre önemli katkı sağlayacak özgünlüktedir.

Araştırmanın Amacı: Bu çalışma hemşirelik öğrencileri üzerinde yaşam sevgisinin maneviyat ve manevi bakım algısına etkilerinin belirlenmesi amacıyla yapıldı.

Araştırma Soruları:

1. Hemşirelik öğrencilerinin yaşam sevgisi ne düzeydedir?

2. Hemşirelik öğrencilerinin maneviyat ve manevi bakım algıları nasıldır?

3. Hemşirelik öğrencilerinin yaşam sevgileri ile maneviyat ve manevi bakım algıları arasında ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Bu araştırma tanımlayıcı-ilişki arayıcı tasarımda yapıldı.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini bir üniversitenin hemşirelik bölümünde eğitim-öğretim gören 475 öğrenci oluşturdu. Örneklem seçimine gidilmeden araştırmaya katılmayı kabul eden ve ulaşılabilen tüm öğrenciler örneklem alındı. Evreni belli örneklem hesabına göre %95 güven aralığı, %5 hata payı ile gerekli örneklem büyüklüğü 213 kişi olarak hesaplandı (Sümbüloğlu ve Sümbüloğlu, 2000). Çalışma, 15 Ekim-15 Kasım 2022 tarih aralığında, araştırmaya katılmayı kabul eden 300 öğrenci ile yürütüldü ve evrenin %63.2'sine ulaşıldı. Araştırmanın yürütüldüğü kurumun eğitim müfredat programında manevi bakım veya maneviyat konusunda seçmeli bir ders olmayıp, Hemşirelik Esasları alan dersinde yaşam sonu bakım konusu içerisinde bir derste (yaklaşık 40 dk) kısaca değinilmektedir.

Dahil olma ve dışında tutulma kriterleri: Araştırmaya katılmaya gönüllü olan ve Ordu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü öğrencilerinden 300 kişi çalışmaya dahil edildi. Hibrit eğitim sistemi içerisinde ders ve klinik uygulamalarında ulaşamayan, araştırmaya katılmak istemeyen 175 öğrenci çalışmaya dahil edilmedi.

Araştırmanın Sınırlılıkları: Araştırmanın en önemli sınırlılığı çalışmanın sadece bir üniversitede okuyan öğrenciler üzerinde yürütülmesidir. Ayrıca, hemşirelik öğrencilerinin araştırmanın yapıldığı ildeki çok çeşitli sağlık kurumlarında uygulamalarını gerçekleştirmeleri nedeniyle, tüm öğrencilere ulaşmada zorluk yaşanmış olması da araştırmanın diğer sınırlılığını oluşturmaktadır olup, bu araştırmanın sonuçları araştırmaya katılan hemşirelik öğrencileriyle ve araştırmada kullanılan veri toplama araçlarıyla sınırlıdır.

Veri Toplama

Araştırmanın yürütülmesi için gerekli kurum izni ve etik kurul onayı alındıktan sonra, hemşirelik öğrencilerinde gerçekleştirildi. Hemşirelik öğrencilerine araştırmanın amacı ve kapsamı açıklandıktan sonra araştırmaya katılmaya gönüllü öğrencilere, Kişisel bilgi formu, Yaşam Sevgisi Ölçeği, Maneviyat ve Manevi Bakım Derecelendirme ölçeğini içeren anket formu verilerek veriler toplandı. Verilerin toplanması yaklaşık 15 dakika sürdü.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri “Kişisel Bilgi Formu”, “Yaşam Sevgisi Ölçeği” ve “Maneviyat ve Manevi Bakım Dereceleme Ölçeği” ile toplandı.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından literatüre dayalı hazırlanan formda (kaynak verilmelidir); hemşirelik öğrencilerinin sosyo-demografik değişkenlerine, manevi bakımla ilgili eğitim alıp almadıklarına, yaşam sevgisini ve maneviyatını derecelendirmesine dair 20 soru yer almaktadır.

Yaşam Sevgisi Ölçeği (YSÖ)- Love of Life Scale Uzun Formu: Yaşam sevgisi kavramını ölçmek amacıyla Abdel Khalek tarafından 2007 yılında geliştirilmiş (Abdel-Khalek, 2013), Türkçe'ye uyarlaması, geçerlik ve güvenilirlik çalışması Turan ve arkadaşları tarafından 2022 yılında yapılmış bu ölçek 16 maddeden oluşmaktadır (Turan ve diğerleri, 2022). Turan ve arkadaşlarının (2022) çalışmasında ölçeğin toplam Cronbach alfa katsayısı 0.95 olup, bu çalışmada toplam Cronbach alfa katsayısı 0.89'dur (Tablo 1). Ölçek maddeleri beşli likert tipte olup, maddeler hiç (1), biraz(2), orta(3), çok(4), çok fazla(5) şeklinde puanlanmaktadır. Ölçek maddeleri olumlu ifadelerden oluşmakta olup, ters puanlanan madde yoktur. Ölçekten min. 16- maks. 80 puan alınabilmektedir ve yüksek puan alınması, bireylerin yüksek yaşam sevgisi olduğunu göstermektedir.

Maneviyat ve Manevi Bakım Dereceleme Ölçeği (MMBDÖ): Bireylerin maneviyat ve manevi bakım algılarını değerlendirmek amacıyla McShee, Draper ve Kendric tarafından 2002 yılında geliştirilmiş, Ergül ve Bayık-Temel tarafından 2007 yılında Türkçe'ye uyarlanmış geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır (Ergül ve Temel, 2007). Ergül ve Temel (2007)'in çalışmasında ölçeğin toplam Cronbach alfa katsayısı 0.76 olup, bu çalışmada toplam Cronbach alfa katsayısı 0.80'dir (Tablo 1). Maneviyat ve manevi bakım, dinsel, bireysel bakım alt boyutlarından oluşan ölçek, toplam 17 sorudan oluşmaktadır (Ergül ve Bayık-Temel, 2007).

Ölçek maddeleri beşli likert tipte olup, maddeler “kesinlikle katılmıyorum (1)” den “tamamen katılıyorum (5)”e doğru puanlanmaktadır. Ölçek maddelerinde 4 madde ters şekilde puanlanmakta, gerisi düz puanlanmaktadır. Ölçekte madde puan ortalaması (min=1 max=5) üzerinden değerlendirme yapılmakta, madde puan ortalamasının yüksek oluşu (5’e yaklaştıkça) maneviyat ve manevi bakım algısının yüksek olduğunu göstermektedir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin analizinde SPSS-26 istatistik paket programında, tanımlayıcı testler, Kolmogorov-Smirnov testi, t testi, One way ANOVA, post-hoc LSD, Kruskal Wallis ve Mann Whitney U testi, spearman korelasyon analizi, Cronbach alfa güvenirlik analizi kullanıldı. İstatiksel analizlerde anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edildi.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilerden bilgilendirilmiş yazılı onam alındı. Onam formunda, sorulara yanıtlarının gizli tutulacağı ve hiç kimseyle paylaşılmayacağı, araştırmada yer almanın tamamen isteğe bağlı olduğu ve katılım için hiçbir zorunluluğun olmadığı ve katılımcının çalışmadan istediği zaman çekilebileceğine dair açıklamalar yer almaktadır. “Yaşam Sevgisi Ölçeği” ve “Maneviyat ve Manevi Bakım Derecelendirme Ölçeği” yazarlarından e-posta ile izin alındı. Araştırma için Ordu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulundan etik onay (Tarih/ sayı: 27.10.2022/ 249) ve Ordu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölüm Başkanlığı’ndan yazılı izin (Tarih: 24.10.2022) alındı. Makalede araştırma ve yayın etiğine uyuldu.

BULGULAR

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin yaş ortalaması 20.4 ± 1.9 olup, %78.3’ü kadındır. Öğrencilerin %57’sinin hemşireliği isteyerek seçtiği, %41.7’sinin daha önceden hastanede yatma deneyimi olduğu tespit edildi. Öğrencilerin %83.0’ünün maneviyat ve manevi bakıma ilişkin bilgisinin olduğu, sadece %14.3’ünün bu konuda eğitim almış olduğu saptandı. Öğrencilerin %20.7’si hastalarına manevi bakım verdiğini düşünmekte, %69’u yaşam sevgisi ve manevi bakımın birbiriyle ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

Hemşirelik öğrencilerinin YSÖ puan ortalamaları 56.3 ± 14.4 olup, genel olarak yaşamı sevmeye ve bağlılığının orta düzeyde olduğu tespit edildi. Öğrencilerin MMBDÖ madde puan ortalaması 3.8 ± 0.4 olup, iyi düzeyde maneviyata sahip oldukları görüldü (Tablo 1).

Tablo 1. Hemşirelik Öğrencilerinin Ölçekler ve Alt Boyutları Puanlarının Dağılımı (n= 300)

Ölçekler	Ölçek Alt Boyutları	Ort $\pm$ SS	Min - Maks	Cronbach alpha
MMBDÖ Alt Boyutları	Maneviyat ve Manevi Bakım	3.9 ± 0.6	1.5 – 5.0	0.855
	Dinsellik	3.6 ± 0.6	1.5 – 5.0	0.439
	Bireysel Bakım	3.8 ± 0.5	1.0 – 5.0	0.515
Toplam MMBDÖ Puan Ortalaması		3.8 ± 0.4	2.0 – 4.8	0.803
Toplam YSÖ Puan Ortalaması		56.3 ± 14.4	17 – 177	0.893

MMBDÖ: Maneviyat ve Manevi Bakım Derecelendirme Ölçeği, YSÖ: Yaşam Sevgisi Ölçeği

Hemşirelik öğrencilerinin demografik özelliklerine göre ölçekler karşılaştırıldığında; dördüncü sınıftaki öğrencilerin diğer sınıflara göre ve çalışan öğrencilerin çalışmayanlara göre YSÖ puan ortalamaları anlamlı olarak daha yüksek ve kadın öğrencilerin MMBDÖ puan ortalamaları erkeklere göre anlamlı daha yüksek olduğu görüldü ($p < 0.05$), (Tablo 2).

Tablo 2. Hemşirelik Öğrencilerinin Demografik Özelliklerine Göre Yaşam Sevgisi Ölçeği, Maneviyat ve Manevi Bakım Ölçeği ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Dağılımı (n= 300)

Tanımlayıcı Özellik	n	%	Toplam MMBDÖ	Toplam YSÖ
Yaş	Ort ± SS (20.4 ± 1.9)		Min- Maks (17-39)	
Cinsiyet				
Kadın	235	78.3	3.8 ± 0.4	57.0 (22-177)
Erkek	65	21.7	3.6 ± 0.5	61.0 (17 – 80)
Test İstatistiği			t= 3.640 p= 0.000	U=8157.5 p=0.401
Medeni Durum				
Evli	3	1.0	3.6 (3.0 – 4.1)	70.0 (25 – 78)
Bekar	297	99.0	3.8 (2.0 – 4.8)	57.0 (17-177)
Test İstatistiği			U=564.5 p=0.418	U=343.5 p=0.495
Aile Tipi				
Çekirdek aile	253	84.3	3.8 (2.0 – 4.8)	57.0 (17-177)
Geniş aile	47	15.7	3.8 (2.4 – 4.7)	58.0 (23 – 78)
Test İstatistiği			U=5490.5 p=0.427	U=6079.5 p=0.806
Sınıf Düzeyi				
1. Sınıf ^a	97	32.3	3.8 ± 0.4	56.0 (23-80)
2. Sınıf ^b	63	21.0	3.7 ± 0.4	54.0 (17-80)
3. Sınıf ^c	69	23.0	3.8 ± 0.4	59.0 (28-80)
4. Sınıf ^d	71	23.7	3.8 ± 0.4	60.0 (25-177)
Test İstatistiği			F=1.527 p=0.207	χ²= 17.163 p=0.001 d>a,b,c **
Çalışma Durumu				
Çalışıyor	7	2.3	3.7 (3.4 – 4.6)	74.0 (50 – 80)
Çalışmıyor	293	97.7	3.8 (2.0 – 4.8)	57.0 (17-177)
Test İstatistiği			U=1140.5 p=0.600	U=530.0 p=0.029
Gelir Durumu				
Kötü	28	9.3	3.8 (2.0 – 4.6)	56.0 (25 – 80)
Orta	244	81.3	3.8 (2.4 – 4.8)	57.0 (17-177)
İyi	28	9.3	3.8 (2.8 – 4.4)	59.0 (34 – 80)
Test İstatistiği			χ ² = 0.513 p=0.774	χ ² = 1.300 p=0.522
Uzun Süre Yaşadığı Yer				
İl	125	41.7	3.7 ± 0.5	58.0 (23-177)
İlçe	121	40.3	3.8 ± 0.4	57.0 (17 – 80)
Köy	54	18.0	3.8 ± 0.3	57.0 (28 – 80)
Test İstatistiği			F=2.999 p=0.051	χ ² = 0.032 p=0.984
Kaldığı Yer				
Aile yanında	46	15.3	3.7 ± 0.4	59.0 (23 – 79)
Arkadaşlarıyla evde	18	6.0	3.8 ± 0.4	62.0 (39 – 80)
Devlet yurdunda	223	74.3	3.8 ± 0.4	57.0 (17-177)
Özel yurttta	13	4.3	3.7 ± 0.3	57.0 (44 – 75)
Test İstatistiği			F=0.697 p=0.555	χ ² = 5.521 p=0.137
Hemşireliği İsteyerek Seçme				
Evet	171	57.0	3.8 (2.5 – 4.7)	58.0 (17-177)
Hayır	129	43.0	3.8 (2.0 – 4.8)	56.0 (22 – 80)
Test İstatistiği			U=11441.5 p=0.501	U=9813.0 p=0.102
Kronik Hastalık Varlığı				
Var	22	7.3	3.9 (2.4 – 4.4)	55.5 (25-177)
Yok	278	92.7	3.8 (2.0 – 4.8)	57.0 (17-80)
Test İstatistiği			U=2957.5 p=0.818	U=3018.5 p=0.920
Hastanede Yatma Deneyimi				
Var	125	41.7	3.8 (2.4 – 4.8)	58.0 (22 – 80)
Yok	175	58.3	3.8 (2.0 – 4.7)	57.0 (17-177)
Test İstatistiği			U=10645.5 p=0.755	U=10607.0 p=0.655

MMBDÖ: Maneviyat ve Manevi Bakım Dereceleme Ölçeği, YSÖ: Yaşam Sevgisi Ölçeği, t: Student t testi, U:Mann Whitney U testi, F:ANOVA, χ²: Kruskal Wallis test Not: Parametrik testlerde Ort ± SS değerleri, nonparametrik testlerde median ve min-maks değerleri verilmiştir.

Öğrencilerden kendi maneviyatlarını çok iyi ve iyi olarak değerlendiren öğrencilerin YSÖ puan ortalaması maneviyat durumunu orta olarak değerlendirenlerden, maneviyatını orta düzey değerlendirenler de maneviyatını kötü olarak değerlendirenlerden anlamlı şekilde yüksek olduğu saptandı. Yaşam sevgisi ve manevi bakımın ilişkili olduğunu düşünen öğrencilerin YSÖ puan ortalaması kısmen ilişkili görenlere göre anlamlı olarak daha yüksek tespit edildi (p<0.05), (Tablo 3).

Tablo 3. Hemşirelik Öğrencilerinin Maneviyat ve Yaşam Sevgisine İlişkin Görüşlerine Göre Ölçek Puan Ortalamalarının Dağılımı (n= 300)

Tanımlayıcı Özellik	n	%	Toplam MMBDÖ	Toplam YSÖ
Maneviyat ve manevi bakım hakkında bilgisi				
Var	249	83.0	3.8 (2.2 – 4.8)	57.0 (17 – 80)
Yok	51	17.0	3.7 (2.0 – 4.7)	58.0 (24 – 177)
Test İstatistiği			U=6152.5 p=0.896	U=6415.0 p=0.908
Maneviyat/ manevi bakımla ilgili eğitim alma				
Alan	43	14.3	3.8 (2.4 – 4.8)	59.0 (25 – 80)
Almayan	257	85.7	3.8 (2.0 – 4.7)	57.0 (17 – 177)
Test İstatistiği			U=5516.5 p=0.981	U=5504.0 p=0.967
Manevi bakıma ilişkin eğitim alma gerekliliği				
Gerekli	236	78.7	3.8 ± 0.3	57.0 (22 – 177)
Gerekli değil	64	21.3	3.6 ± 0.5	55.5 (17 – 80)
Test İstatistiği			t=4.048 p=0.000	U=6924.5 p=0.308
Hastalara manevi bakım verdiğini düşünme				
Evet	62	20.7	3.9 ± 0.4	57.5 (24 – 80)
Kısmen	173	57.7	3.8 ± 0.4	57.0 (17 – 177)
Hayır	64	21.3	3.7 ± 0.5	57.0 (23 – 80)
Test İstatistiği			F=2.522 p=0.058	χ ² =1.712 p=0.634
Manevi bakımın karşılanması bakım kalitesini etkileme durumu				
Artırır ^a	291	97.0	3.8 (2.0 – 4.8)	57.0 (17 – 177)
Azaltır ^b	2	0.7	3.6 (3.5 – 3.7)	57.0 (56 – 58)
Etkilemez ^c	7	2.3	3.1 (2.2 – 4.1)	53.0 (23 – 75)
Test İstatistiği			F=8.054 p=0.000 a > c *	χ ² =0.310 p=0.857
Kendi maneviyat durumu				
Kötü ^a	3	1.0	3.9 ± 0.4	25.0 (24 – 27)
Orta ^b	106	35.3	3.7 ± 0.4	52.5 (17 – 177)
İyi ^c	159	53.0	3.8 ± 0.4	59.0 (28 – 80)
Çok iyi ^d	32	10.7	3.9 ± 0.4	62.5 (44 – 80)
Test İstatistiği			F=2.193 p=0.089	χ ² =38.564 p=0.000 a<b<c, d **
Kendi yaşam sevgisi durumu				
Kötü ^a	21	7.0	3.8 ± 0.4	32.0 (17 – 61)
Orta ^b	83	27.7	3.6 ± 0.4	50.0 (23 – 80)
İyi ^c	164	54.7	3.8 ± 0.4	59.5 (34 – 177)
Çok iyi ^d	32	10.7	4.0 ± 0.4	69.5 (54 – 80)
Test İstatistiği			F=4.487 p=0.004 b<c, d *	χ ² =110.635 p=0.000 a<b<c<d **
Yaşam sevgisi ve manevi bakım ilişkili görme				
Evet ^a	207	69.0	3.9 ± 0.4	58.0 (24 – 177)
Kısmen ^b	89	29.7	3.6 ± 0.4	53.0 (17 – 80)
Hayır ^c	4	1.3	3.5 ± 0.6	43.5 (23 – 80)
Test İstatistiği			F=12.324 p=0.000 a > b *	χ ² =11.449 p=0.003 a > b **

MMBDÖ: Maneviyat ve Manevi Bakım Dereceleme Ölçeği, YSÖ: Yaşam Sevgisi Ölçeği, t: Student t testi, U:Mann Whitney U testi, F:ANOVA, χ²: Kruskal Wallis test, * post hoc test (LSD), ** post hoc test (Bonferroni düzeltilmeli Mann Whitney U)

Not: Parametrik testlerde Ort ± SS değerleri, nonparametrik testlerde median ve min-maks değerleri verilmiştir. Değişkenlerin yanında üst simge olarak verilen a,b,c, ve d karakterleri anlamlı farklılıkları belirlemede sıralama amaçlı kullanılmıştır.

Manevi bakıma ilişkin eğitim almayı gerekli görenlerin, hastaların manevi bakımının karşılanması bakımın kalitesini artırır diyen öğrencilerin MMBDÖ puan ortalaması eğitimi gerekli görmeyenlere ve bakım kalitesini etkilemediğini belirtenlere göre anlamlı olarak daha yüksek bulundu. Yaşam sevgisi ve manevi bakımın ilişkili olduğunu düşünenlerin, kendine ait yaşam sevgisini çok iyi ve iyi olarak değerlendiren öğrencilerin MMBDÖ puan ortalaması yaşam sevgisi ve manevi bakımı kısmen ilişkili görenlere ve kendi yaşam sevgisini orta olarak değerlendirenlere göre anlamlı olarak daha yüksek tespit edildi (p<0.05), (Tablo3).

Hemşirelik öğrencilerinin YSÖ ile MMBDÖ arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki elde edildi ($r=0.241$; $p=0.000$) (Tablo 4). Öğrencilerin MMBDÖ alt boyutlarından manevi bakım ve bireysel bakım alt boyutları ile toplam YSÖ arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki olduğu görüldü ($r=0.299$, $p=0.000$; $r=0.260$, $p=0.000$), (Tablo 4).

Tablo 4. Hemşirelik Öğrencilerinin Yaşam Sevgisi Ölçeği ile Maneviyat ve Manevi Bakım Ölçeği ve Alt Boyutları Arasındaki İlişki (n= 300)

		MMBDÖ Alt Boyutları			Toplam MMBDÖ
		Manevi Bakım	Dinselilik	Bireysel Bakım	
Toplam YSÖ	r	0.299**	-0.040	0.260**	0.241**
	p	0.000	0.491	0.000	0.000

MMBDÖ: Maneviyat ve Manevi Bakım Dereceleme Ölçeği, YSÖ: Yaşam Sevgisi Ölçeği, ** $p<0.001$, Spearman korelasyon analizi

TARTIŞMA

Hemşirelik öğrencilerinin maneviyat ve manevi bakım algıları ile yaşam sevgisi arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmada, öğrencilerin büyük çoğunluğu (%83.0) maneviyat ve manevi bakım hakkında bilgi sahibi olduklarını ve %78.7'si eğitim alınması gerektiğini belirtmişlerdir. Diğer çalışmalar incelendiğinde; Erenoğlu ve Can (2019) çalışmalarında öğrencilerin %58.8'inin manevi bakım hakkında bilgileri olduğu ve %75.2 sinin bu konuda eğitim almak istediklerini, Çetintaş ve diğerleri (2021) çalışmasında %59.0'ının bilgi sahibi olduğunu, %76.3'ünün bilgi almak istediğini, Özveren ve diğerlerinin (2021) yaptığı çalışmada ise öğrencilerin %51.1'inin manevi bakımı bildikleri ve %75'i manevi bakımını gerekliliğini belirtmiştir. Literatürdeki bu sonuçlar çalışma bulgusunu desteklemektedir.

Çalışmada öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%97.0) hastaların manevi bakım gereksinimlerinin karşılanmasının bakım kalitesini artıracaklarını belirtmesine rağmen sadece %20.7'si hastalarına manevi bakım verdiğini düşünmektedir. Benzer şekilde hemşirelik öğrencilerinde yapılmış çalışmalarda; Özveren ve diğerlerinin (2021) çalışmalarında öğrencilerin %87.5'i kliniklerde hastalarına manevi bakım vermediğini, Çetintaş ve diğerlerinin (2021) çalışmasında öğrencilerin %93,2'sinin manevi bakımı fiziksel bakım kadar gerekli gördüğü ve %62,1'inin manevi bakım konusunda kendini yeterli görmediğini, Kobya Bulut ve Meral (2019) çalışmasında öğrencilerin yarısından fazlası (%54.2) hastalarına manevi bakım vermediği, Özcan ve Akpınar'ın (2023) çalışmasında ise öğrencilerin manevi bakım yeterliliklerinin ortalamasının üzerinde olduğu ve manevi bakım yeterlilikleri ile terapötik iletişim becerileri arasında pozitif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan yola çıkarak hemşirelik eğitim programlarına maneviyat ve manevi bakımın eklenmesi ya da artırılması, kliniklerdeki bakımın kalitesinin artacağından dolayı önem taşımaktadır.

Bu çalışmada öğrencilerin MMBDÖ madde puan ortalaması (3.8 ± 0.4) iyi düzeyde olup, manevi bakıma ilişkin eğitim almayı gerekli gören öğrencilerin MMBDÖ puan ortalamaları yüksek bulunmuştur. Aynı şekilde; Çetintaş ve diğerlerinin (2021) çalışmasında manevi bakım hakkında eğitim almak isteyen öğrencilerin MMBDÖ toplam ortalamaları daha yüksek bulunmuştur. Başka bir çalışmada, terapötik olmayan iletişim kavramlarını bilen ve terapötik iletişim becerilerine yönelik ders/ kurs alan hemşirelik öğrencilerinin manevi bakım yeterliliklerinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Özcan ve Akpınar, 2023). Hemşirelik öğrencilerinin eğitim süreçlerinde manevi bakım konularına yer verilmesi son derece önemlidir ve çalışma bulgusu literatür ile benzerlik göstermektedir. Çalışmada hemşirelik öğrencilerinin YSÖ puan ortalaması (56.3 ± 14.4) orta düzey bulunmuştur. Turan ve diğerlerinin (2022) COVID-19 sürecinde Türk öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada yaşam sevgisi ölçeği puan ortalaması 54.89 ± 14.59 bulunmuştur. Türk hemşirelik öğrencileri ile yapılan bu çalışmanın sonuçlarının Turan ve diğerlerinin (2022) çalışma sonucuyla benzerlik göstermesi, COVID-19 sonrası öğrencilerde pandeminin yaşam sevgisi üzerine olumsuz etkisinin devam ettiğini düşündürmektedir.

Çalışmada öğrencilerin yaşam sevgisi ölçeği ile MMBDÖ alt boyutları arasındaki pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p=0.000$). Yaşam sevgisi ve manevi bakım ilişkisine yönelik literatürde doğrudan çalışmaya rastlanılmamakla birlikte, hastaların yaşam kalitelerini artırmak, yaşamı iyi ve olumlu hissetmelerini sağlamak için hemşirelerin manevi bakım vermesi gerektiği ve hemşirenin kendi düşünce sistemi, yaşam umudu, iletişim ve çalışma ortamı gibi pek çok faktörün bu manevi bakımı etkilediği belirtilmektedir (Erişen ve Sivrikaya, 2017).

Hemşirelik öğrencilerinin yaşam sevgisi diğer bir deyişle hayata bakış açıları, hastalarına verdikleri bütüncül bakımın bir parçası olan maneviyat ve manevi bakımı etkilemektedir.

Yaşam sevgisi yüksek olan hemşirelik öğrencileri manevi bakım ihtiyaçlarını giderme konusunda daha duyarlı oldukları düşünülmektedir. Aynı şekilde, hemşirelik öğrencilerinin hastalarına vereceği manevi bakım, hem hastanın ihtiyaçlarını gidermeye hem de öğrencilerin/hemşirelerin kendilerini daha iyi hissetmesini sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle hemşirelik eğitim programlarında manevi bakıma yer verilmesi, öğrencilerin bu konuda farkındalıklarının artırılması ve uygulamalarda manevi bakımı gerçekleştirmeleri konusunda desteklenmelidir.

SONUÇ

Çalışmaya katılan hemşirelik öğrencilerinin yaşam sevgisinin orta düzeyde, maneviyat ve manevi bakım algılarının yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Hemşirelik öğrencilerinin yaşam sevgileri ile maneviyat ve manevi bakım algıları arasında ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Öğrenci hemşireler geleceğin hemşireleri olduğundan, hastaya bütüncül bakım sağlamanın bir parçası olan manevi bakım sağlamada bilgi sahibi olmalı ve bu doğrultuda hastasının ihtiyaçlarını gidermelidir. Bu nedenle; hemşirelik eğitimi programlarında manevi bakımı geliştirmeye yönelik derslere yer verilmesi, öğrencilerin bu konuda farkındalıklarının artırılması ve çalışmamızın sonucu olan manevi bakım ve yaşam sevgisi ilişkili olduğundan öğrencilerin yaşam sevgisini geliştirmeye yönelik stratejilerin belirlenmesi önerilmektedir.

Yazarlık katkıları

Fikir ve tasarım: B.B., M.S. Veri toplama: M.S., A.Ç., B.A. Veri analizi ve yorumlama: B.B., M.S. Makale yazımı: B.B., M.S., A.Ç., B.A. Eleştirel inceleme: B.B., M.S., A.Ç., B.A.

Çıkar çatışması: Yazarlar çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Finansman: Yazarlar çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

KAYNAKLAR

- Abdel-Khalek, A.M. (2013). Love of life and its association with personality dimensions in college students. In: Sarracino, F. (Ed), *The happiness compass: Theories, actions and perspectives for well-being* (pp. 53-65). Nova Science Publishers, Inc. ISBN: 978-1-62808-817-5
- Abdel-Khalek, A., El Noyal, M. (2018). Love of life in nine developed and underdeveloped countries. *Beirut Arab University Journal - Health and Wellbeing (Special Issue)*, 1(3), 590-596. <https://doi.org/10.54729/2789-8288.1109>
- Akın, B., Yılmaz, S. (2020). Ebelik öğrencilerinin maneviyat ve manevi bakımı algılama düzeylerinin belirlenmesi. *Türkiye Klinikleri J Health Sci*, 5(1), 56-62.
- Alfalalah, A.A., Alganem, S.A. (2020). The impact of construal level on happiness, hope, optimism, life satisfaction, and love of life: A longitudinal and experimental study. *Australian Journal of Psychology*, 72(4), 359-367.
- Balboni, T.A., Paulk, M.E., Balboni, M.J., Phelps, A.C., Loggers, E.T., Wright, A.A., Block, S.D., Lewis, E. F., Peteet, J.R., and Prigerson, H.G. (2010). Provision of spiritual care to patients with advanced cancer: Associations with medical care and quality of life near death. *Journal of Clinical Oncology*, 28(3), 445. <https://doi.org/10.1200/JCO.2009.24.8005>
- Koby Bulut, H., Meral, B. (2019). Öğrenci hemşirelerin maneviyat ve manevi bakımı algılama düzeyleri ve etkileyen bazı faktörlerin belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(4), 353-362.
- Çetintaş, İ., Dirik, F.Z., İlhan, E., Kostak, M.A. (2021). Hemşirelik öğrencilerinin maneviyat ve manevi bakım ile ilgili algıları. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(1), 38-46.
- Dadfar, M., Gunn III, J.F., Lester, D., Abdel-Khalek, A.M. (2021). Love of Life Model: Role of psychological well-being, depression, somatic health, and spiritual health. *Mental Health, Religion & Culture*, 24(2), 142-150.
- Daghan, S. (2018). Nursing students' perceptions of spirituality and spiritual care; An example of Turkey. *Journal of religion and health*, 57(1), 420-430.
- Eğlence, R., Şimşek, N. (2014). Hemşirelerin maneviyat ve manevi bakım hakkındaki bilgilerinin değerlendirilmesi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(1): 48-53.
- Erenoğlu, R., Can, R. (2019). Hemşirelik bölümü öğrencilerinin manevi destek algıları ve etkileyen faktörler. *JAREN*, 5(1):23-30. Doi:10.5222/jaren.2019.77699
- Ergül, Ş., Temel, A.B. (2007). Maneviyat ve Manevi Bakım Dereceleme Ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirliği. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 23(1), 75-87.
- Erişen, M., Karaca Sivrikaya, S. (2017). Manevi Bakım ve Hemşirelik. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(3), 184-190.

- Kalkım, A., Dağhan, Ş., Midilli, T.S. (2019). Hemşire akademisyenlerin maneviyat/manevi bakım algıları ve manevi bakım yeterlilikleri. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 6(2), 380-389.
- Midilli, T.S., Kalkım, A., Dağhan, Ş. (2017). Hemşirelik öğrencilerinin manevi bakıma ilişkin görüş ve uygulamaları. *Journal of Human Science*, 14(1), 665-677.
- Oh, P.J., Kim, S.H. (2014). The effects of spiritual interventions in patients with cancer: A meta-analysis. *Oncology Nursing Forum*, 41(5):290-301.
- Özveren, H., Doğan Yılmaz, E., Çelik Durmuş, S. (2021). Examining the spirituality and spiritual care perceptions and moral sensitivity of nursing students. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, (Issn:2630-631X), 7(52): 2837-2845.
- Özcan, F., Akpınar, H. (2023). Therapeutic Communication Skills and Spiritual Care Competencies of Nursing Students. *Spiritual Psychology and Counseling*, 8(3), 305-322. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3232773>
- Sümbüloğlu, V., Sümbüloğlu, K. (2000). *Sağlık bilimlerinde araştırma yöntemleri* (7. Baskı). Ankara: Hatipoğlu Yayınları, 64-65.
- Turan, Y., Dadfar, M., Abdel-Khalek, A.M., Cikrikci, Ö. (2022). Love of life in Turkish students during the COVID-19 pandemic. *Mankind Quarterly*, 62(3), 534-554.
- Wu, H.F., Hsiao, Y.C. (2009). A study of the correlation between the spiritual health status and spiritual care abilities of nurses. *Journal of Nursing and Healthcare Research (JNHR)*, 5(1), 68-78.